

KÜRESEL LİDERLİK YOLUNDA AVRUPA BİRLİĞİ VE ONUN STRATEJİK ORTAĞI FENER RUM PATRİKHANESİ

EUROPEAN UNION ON THE WAY OF GLOBAL LEADERSHIP AND
FENER-GREEK PATRIARCHATE BEING STRATEGIC PARTNER OF IT

Salim GÖKÇEN*

Özet

İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle beraber uluslararası sistemde örneği hemen her kıtada görülen bütünleşme hareketlerinin en başarılılarından biri olan Avrupa Birliği, elli yılı aşan bir sürecin ardından bugün bir yol ayrımına gelmiştir. Ortak Pazar'dan Tek Pazar'a, Ekonomik ve Parasal Birlikten, Siyasal Birliğe uzanan bu süreçte Avrupa Birliği, bugünkü yapısında herhangi bir değişiklik yapmadan varabileceği son noktaya ulaşmış gözükmektedir. Atacağı bir sonraki adımla nihai siyasi formuna kavuşacak olan birliğin gündemindeki en önemli tartışma, genişleme ve sonrasında şekillenecek Avrupa Birliği'nin yapısıdır. Birliğin önündeki son genişleme dalgası yoğun siyasi tartışmaları beraberinde getirmiş olsa da aslında sorun, Birliğin tarihi boyunca her genişleme süreci öncesinde yaşadığı aynı çıkmazdır: derinleşme- genişleme sorunsalı.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Siyasi Birlik, Türkiye, Patrikhane, Bartholomeos

Abstract

The European Union, one of the many attempts of union seen almost on every continent by the end of the WWII is today at a decision making point after more than fifty years. The EU, after this fifty-year process including formations such as the European Common Market, the European Single Market and such as monetary and political unions, seems today to have reached the final point where it requires no more constitutional changes. The present question on the agenda of the EU, which will with

*Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi.

one last step acquire its very final political form, is the structure of the EU during and following the expansion period. Although the latest expansion wave facing the Union raised intense political matters, the main question is still the very same as the Union is used to grapple with before every single expansion process: the problematic of a deeper foundation and expansion.

Keywords: *European Union, Turkey, Political Union, Patriarchate, Bartholomeos*

Amerika Birleşik Devletleri'nin küresel liderliği pekiştirme ve enerji kaynakları ile bölgesel güç odaklarını kontrol altında tutma stratejisi olarak bilinen Büyük Ortadoğu Projesinin tartışıldığı günümüzde Avrupa Birliği'nin de siyasi bir birlik oluşturma ve Avrupa Birleşik Devletleri'ni hayata geçirme yolunda bazı önemli gelişmeleri hayata geçirdiğini görmekteyiz.

Avrupa Birliği böyle bir oluşumu gerçekleştirmek için hiç de acele etmemektedir. Ancak küresel liderlik yolunda sağlam ve emin adımlar attığını gözlemleyebiliyoruz.

Dünya hâkimiyet teorilerinin çarpıştığı bu dönemde İstanbul'daki Ortodoks Patrikhanesi'nin konumu, dünya liderliğine soyunan güç merkezlerinin oldukça ilgisini çekmekte ve hedeflerine ulaşmada onun evrensel yardımına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu süreçte Patrikhane'nin dünya Ortodokslarının liderliğini resmileştirme ve konumunu daha da sağlamlaştırarak devlet protokolü içerisinde yer alma amacını gerçekleştirmek için gerek ABD gerekse AB nezdinde hiç bir destek ve yardım esirgenmemektedir.

Fener Rum Patrikhanesi'nin Vatikan benzeri bir oluşumu meydana getirmesi, gelecek on yıl içinde Avrupa Birliği'nin küresel liderliği gerçekleştirmesinde önemli bir mihenk taşı oluşturacaktır.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KÜRESEL HEDEFLERİ İÇİNDE TÜRKİYE'NİN YERİ

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile sürdürdüğü görüşmeler, AB'ne kabul edilmesinin çok zaman alacağını, belki de hiç gerçekleşmeyeceğini göstermektedir.

Türkiye'nin jeopolitik konumunu kontrolleri altına almak isteyen Avrupa Birliği ülkeleri, Türk devletini parçalama ve Türk insanını kamplara ayırmaya yönelik faaliyetlerini son zamanlarda çok belirgin bir şekilde artırmışlardır.

Türkiye, Ortadoğu ve Kafkasya'nun enerji kaynaklarına ulaşımında, ana ve yan damarları gitgide büyüyecek olan bir geçidin kavşağı konumundadır. Diğer taraftan Türkiye, ABD ve AB'nin, başta Türk Cumhuriyetleri ve Asya'nın içlerine girmesinde; aynı biçimde, başta Japonya, öndeki Uzak Doğu üreticilerinin Avrupa'ya sokulmasında, yine ilginç bir kavşak noktası ve istasyon işlevinde değerlendirilmektedir.¹

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Avrupa ülkeleri Sovyet tehdidine karşı birlikte mücadele ettikleri Türkiye ile ilişkilerini yeniden gözden geçirerek Balkanlar, Akdeniz ve Kafkaslar'a yönelik yeni stratejiler geliştirmeye başladılar.

Avrupa Birliği'nin Akdeniz stratejisinin amacı şudur: Akdeniz ve çevresindeki ülkeler, Avrupa Birliği'nin kontrolü altına girerse AB, kendi denetimi altında pazarlara, istediği gibi eğiteceği ve gerektiğinde kullanabileceği işgücüne, arzu ettiği biçimde sömürebileceği doğal kaynaklara, güvenlik içinde turist gönderebileceği yerlere, kendisini sorunlu yörelerden ayıran tampon bölgelere sahip olacaktır.

Bu şekilde, 1974'te Kıbrıs Türklerinin, Rum-Yunan ikilisi tarafından katliama maruz kalması üzerine duruma müdahale eden Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'deki bu önemli adada çözümsüzlük süreci içinde varlığını sürdürmesi, Kıbrıs'ta üslenmeyi hedefleyen Avrupa Birliği'ni huzursuz etmiş ve bu yönde önemli girişimlerde bulunmuştur.

¹ Tolga Yarman -Cüneyt Akalın, "Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri", **STRADIGMA**, (Şubat 2003), S:1.

Avrupa Birliği, Akdeniz ve çevresinde hâkim olma stratejisini 1991 yılında tartıştı ve 1992 yılında formüle etti. Buna uygun en önemli adımı da 1995 yılında attı. AB'ni oluşturan 15 ülkenin dışişleri bakanları ile Akdeniz ve çevresindeki 12 ülkenin dışişleri bakanları İspanya'nın Barcelona kentinde bir araya geldiler ve "Barcelona Süreci" adı verilen sömürgeleştirme çalışmalarını başlattılar. Bu çerçevede MEDA fonları oluşturuldu ve para dağıtılmaya başlandı². Türkiye'den kimlerin bu fonlardan doğrudan veya dolaylı olarak nemalandığı dikkatli bir biçimde incelenmelidir.

Bunun dışında Avrupa Birliği'nin yakın gelecekteki en büyük sorunu yaklaşmakta olan enerji krizidir. Avrupa ülkeleri, 1920'lerde Orta Doğu petrollerinin kontrolünü ele geçirmişlerdi. Kontrol bugün kendi ellerinden çıkmıştır. Şimdi Avrupa Birliği siyasi oluşumu ile Kafkasya, Ortadoğu ve Orta Asya'daki enerji kaynaklarını tekrar kontrol altına almak için mücadelelerini yoğunlaştırmaya başlamışlardır.

Avrupa Birliği'nin Kafkasya'daki ilk hedefi, Ermenistan ile iyi ilişkiler kurmaktır. Bunun da ön şartı, Ermeni soykırımına ilişkin asılsız iddiaları benimsemek ve uluslararası platformlarda savunmaktır. Avrupa Parlamentosu'nun 28 Nisan 2002 tarihinde kabul ettiği Güney Kafkasya Paketi kararında, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan'dan meydana gelen bir oluşum kurma çabaları formüle edilmekte ve Türkiye'den de Ermeni soykırımı iddialarını kabul etmesi istenmektedir³. Ermeni soykırımı iddialarının kabulünün arkasından, tazminat ve toprak talepleri gelecektir. ABD ve Rusya'nın çok etkili olduğu bir bölgeye girmeye çalışan Avrupa Birliği bu nedenle gerçekdışı bu iddiaları desteklemektedir

Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkasya'da etkinliği artan ve güçlenen bir Türkiye'nin varlığı Avrupa Birliği tarafından tehdit olarak görülmektedir. Avrupa Birliği bu nedenle Ortadoğu petrollerine ulaşmak için Kürdistan, Kafkasya petrollerine ulaşmak için de Büyük Ermenistan projelerini hayata geçirmeye çalışmaktadır.

Bununla birlikte Türkiye'nin siyasi ve ekonomik alanda engellenmesi de, Avrupa'nın hedefleri arasında yer almaktadır. Bu amaçla Türkiye'nin

² Yıldırım Koç; "Türkiye ABD'nin ve AB'nin Tehdidi Altındadır", *Türksolu*, Sayı:35, (21 Temmuz 2003).

³ Koç; "Türkiye ABD'nin ve AB'nin Tehdidi Altındadır", Sayı:35.

ekonomik ve siyasal yaşamını kontrol altına alabilecek bir mekanizmanın kurulması gerekmektedir. Türkiye'nin "muasır medeniyetler seviyesine ulaşma" hedefi, Avrupa ülkelerine istediği fırsatı kolaylıkla yarattı. Bu nedenle Türkiye'yi Avrupa Birliği'nin üyesi yapma görüntüsü altında Türkiye'deki siyasi ve ekonomik mekanizmaları denetimleri altına alma sürecini başlattılar ve bir dizi siyasi, ekonomik ve kültürel önerilerin yerine getirilmesini şart olarak Türkiye'nin önüne koydular⁴.

Bu şartlar; öncelikle Türkiye ile Yunanistan arasında sorun olarak gösterilen Ege ve Kıbrıs meselelerinin süratle çözümlenmesi, Türkiye'de yaşayan farklı etnik gruplara kendi dillerinde ifade özgürlüğü ve eğitim yapabilme hakkının tanınması, Türkiye'nin Avrupa Birliği kriterlerine uygun olarak demokratikleşme sürecini tamamlaması ve ordunun ülke yönetimindeki etkisinin kaldırılması idi.

Avrupa Birliği, Türklerin toplumsal ve siyasal yapısına uygun olmayan bu önerileri uygulamasının mümkün olmadığını, bunların uygulanması halinde bile daha başka kriterleri gündeme getireceğini zaman zaman farklı ağızlardan dile getirdiği ifadelerle göstermiştir.

Diğer taraftan Almanya ve Fransa başta olmak üzere Avrupa Birliği ülkeleri, Türkiye'nin bugünkü nüfus potansiyelinin yarattığı tehlikeyi önlemenin bir yolunun Türkiye'nin üniter yapısını bozmaktan geçtiğini bildikleri için Sevr sürecini tekrar başlattılar. Böylelikle Türkiye'deki etnik grupların yanı sıra *dinî* ve *kültürel azınlıklar* kavramlarını da tekrar ortaya atmaya ve bu konuda faaliyet gösteren kurum ve örgütlere olan desteklerini artırmaya başladılar⁵.

Türkiye'de azınlıklar denince akla sadece gayrimüslimler gelmekle beraber, Avrupa Birliği için azınlıklar kavramı içerisine, Müslüman Türk olmayan bütün dinî, ırkî ve kültürel topluluklar girmektedir. Hatta Müslüman Türkler arasındaki Alevi ve Sünnî farklılığı bile Avrupalılar için bir azınlık kavramı yaratılması için yeterlidir.

⁴ Avrupa ülkelerinde yayın yapan bazı gazeteler bu durumu değişik şekillerde ifade etmişlerdir. Bkz. Andreas Middel, "40 Yıllık İkiyüzlülük", *Die Welt*, (02 Aralık 2002).

⁵ INAF Newsletter (Şubat 2001).

Bu şekilde Türkiye'de, bir yandan Keldani, Süryani, Çerkez, Laz, Kürt, gibi etnik ayrımcılığa gidecek etnik gruplar konusu gündeme getirilirken diğer yandan da Alevi, Şafîî, Sünnî gibi İslamiyet içinde bulunan farklı mezhepleri birbirinden ayırmaya, etnik ve dinî açıdan Türkiye'nin üniter yapısını bozmaya yönelik taleplerin geldiğini görmekteyiz. Yine bu dönemde Avrupa'nın çeşitli kentlerinde bu gruplara ait dernek ve kuruluşların örgütlenmesine destek verildiğine ve Türkiye'ye karşı kışkırtıldığına da tanık olmaktadır.

STRATEJİK ORTAK FENER RUM PATRİKHANESİ

Avrupa Parlamentosu uzun süreden beri, Fener Rum Patrikhanesi'nin Ekümenik statüsünün tanınması, Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılması, Anadolu'nun değişik yerlerinde bulunan yıkık veya müze haline getirilmiş, hatta cemaati dahi olmayan kiliseler ve buralardaki Patrikhanenin mal varlığı ve hakları konusunu gündeme getirmektedir.

Avrupa Birliği'nin Türkiye'den istediği Patrikhane ve Heybeliada Ruhban Okulu konularındaki talepler; basit olarak bir papazın veya birlik üyesi Yunanistan'ın gerçekleşmesini arzuladıkları istekler değildir. Bu, Avrupa Birliği'nin Balkan politikasının önemli unsurlarından biridir. Balkanlar'da yaşayan halkların önemli bir bölümü Ortodokstur ve bölgede Avrupa Birliği ile Rusya arasında bir menfaat çatışması bulunmaktadır. Avrupa Birliği, Balkanlar'da kontrolü ele geçirmek için maddi gücü ile birlikte Ortodoksluğu da kullanma çabasıdadır. Bunu da, Fener Rum Patrikhanesi'ne ekümenik bir statü kazandırarak ve Patrikhane'nin tüm Ortodoks dünyası üzerindeki egemenliğinin tanınmasını sağlayarak başarmaya çalışmaktadır.

Deutche Welle Radyosu'nun 15 Mart 2002 tarihli yayınında bu konu ile ilgili olarak ilginç ifadeler kullanılmaktadır⁶; "... Fener Rum Patriği, yurt dışında "ekümenik patrik" yani evrensel dini lider olarak kabul ediliyor. Oysa Türkiye, merkezi İstanbul Fener olan bir "Vatikan" oluşmasını istemedi, istemiyor. Bu nedenle Fener Rum Patrikliği, muhatabı Eyüp Kaymakamlığı olan bir hukuki statüye indirildi. Oysa ekümenik statü kabul edilirse, Ruhban Okulu da açılırsa, Fener Rum Patriği burada yetiştirdiği din adamlarını dünyanın her tarafındaki Ortodoks kiliselerine atama yetkisini de kazanacak. Yani ekümenik statüsünün kabulüyle Ruhban Okulu'nun açılması birbirine doğrudan bağlı. Türkiye-AB krizindeki anahtar kelimeler artık,

⁶ Deutche Welle Radyosu, (15 Mart 2002).

"Kürtçe eğitim-yayın", "İdam", "Ekümenik Patrik", "Ruhban Okulu" biçiminde sıralanabilir."

Avrupa Birliği, Balkanlarda kontrolü ele geçirebilmek için 1999'da kurduğu *Güneydoğu Avrupa Paktı* veya *Balkan Paktı* olarak adlandırılan oluşumları hayata geçirerek bir çeşit şekillendirmeye gitmiştir.

Yunanistan dışındaki Avrupa Birliği ülkelerinde Ortodoks sayısı oldukça azdır. Ancak, eğer Fener Rum Patrikhanesi'ne Vatikan benzeri evrensel bir nitelik kazandırılabilirse ve Heybeliada Ruhban Okulu yeniden açılıp özellikle Balkanlar için papaz yetiştirebilirse, Avrupa Birliği'nin Balkanlar'daki gücü ve etkinliği daha da artacaktır. Yine bu şekilde Avrupa Birliği'nin, genişleme sürecine bazı Balkan ülkelerini de dâhil etmesi, Balkan politikasının yansımalarındandır.

Fener Rum Patriği Bartholomeos Avrupa Birliği'nin hedefleri doğrultusunda hareket etmekte hatta bu yönde çalışmalar yapmaktadır. Bartholomeos, verdiği beyanatlarla da ruhani bir kişilik olmasına rağmen siyasî kimliğe sahip bir politikacı olduğu hissini uyandırmaktadır. Bartholomeos 7 Aralık 2003'te bir Yunan gazetesine verdiği demeçte; 2007 yılında Romanya ile Bulgaristan'ın AB üyesi olacaklarını söylemiş, bu ülkelerin ardından Türkiye'nin de AB üyesi olması dileğinde bulunarak AB'nin gelecekte, ABD'ye karşı denge oluşturacak Avrupa Birleşik Devletleri'ne dönüşmesini hayal ettiğini ifade etmiştir⁷. Bartholomeos ayrıca, Türkiye'nin AB üyesi olmasıyla, Anadolu'da daha rahat hareket edebileceklerini, kökleri ile babaları ve atalarının anıları ile yeniden bağlanacaklarını, yeniden bu kutsal topraklarda daha çok ayinlerin yapılacağını söylemiş ve Türkiye'nin AB üyeliğinin yaratacağı yeni koşullardan bahsetmiştir.

Patrik Bartholomeos, Avrupa Birliği'nden almış olduğu güç ile Türkiye'nin Avrupa Birliği ile entegrasyon girişimleri sürecinde sürekli demeçler vererek ve Avrupa Birliği nezdinde bir takım girişimlerde bulunarak AB'nin amaçlarına hizmet etmektedir. Patrik, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olmasının yolunun, Patrikhane'nin statüsünün değiştirilmesi ve Heybeliada Ruhban Okulu'nun tekrar açılmasından geçtiğini ifade eden

⁷ Elefterotipia, (08 Aralık 2003).

açıklamalar yapmakta ve temas kurduğu Avrupa Birliği ülkeleri devlet adamlarının bu konudaki görüşlerini de dayanak olarak göstererek Türkiye'ye yol göstermeye çalışmaktadır.

Patrik'in sergilediği bu orta ortaoyununun ardından Avrupa Parlamentosu, dünyanın dört bir tarafındaki milyonlarca Ortodoks Hıristiyan için İstanbul'daki Patrikhane'nin önemini göz önünde bulundurarak -Fener Rum Patrikhanesi'nin tam olarak korunması konusunda- Türkiye'ye baskı yapmaktan geri durmamakta, Patrikhane'nin ve diğer dinsel yerlerin binalarının korunması ve gerekli önlemlerin alınması için Türkiye'ye çağrıda bulunmakta⁸ ve Heybeliada Ruhban Okulu'nun derhal yeniden açılmasını talep ederek⁹ bu konuda Türkiye'nin gerekli uygulamaları hayata geçirmesini istemektedir.

Aynı zamanda Avrupa Komisyonu da, 2000 Yılına İlişkin İlerleme Raporu'nda Türkiye'den; *"Heybeliada Ruhban Okulu'nun kapalı kalması konusu da dahil olmak üzere, 1923 Lozan Antlaşması kapsamında olsun - olmasın, Müslüman olmayan bütün kesimlerin somut taleplerinin gerektiği gibi incelenmesini"* istemektedir¹⁰.

Avrupa Komisyonu, bu konuda Türkiye'yi şu şekilde eleştirmektedir:

*"Hıristiyan kiliseleri, özellikle mülkiyetle ilgili olarak, zorluklarla karşı karşıya bulunmaya devam etmektedir. Heybeliada'daki Ortodoks Ruhban Okulu'nun 1971 yılında kapatılması konusunda bir ilerleme bildirilmemiştir. Çeşitli kiliselerin yasal statülerinin tanınmamış olması, dini personelin Türkiye'ye erişebilmesi de dâhil olmak üzere, bazı kısıtlamalar yaratmaktadır."*¹¹

Avrupa Komisyonu Sözcüsü Jean Cristoph Philory de 5 Ağustos 2002'de Patrikhane'nin mülklerine ilişkin reformların Avrupa Komisyonu

⁸ European Parliament, Resolution on Violations of Religious Freedom in Turkey (BA-1132, 1134, 1156, 1163 and 1179/96), (24 Ekim 1996).

⁹ European Parliament, Resolution on Violations of Religious Freedom in Turkey (BA-1132, 1134, 1156, 1163 and 1179/96), (24 Ekim 1996).

¹⁰ Commission of the European Communities, Turkey 2000 / 2000 Regular Report from the Commission on Turkey's Progress Towards Accession, 8 November 2000, s.18.

¹¹ Commission of the European Communities, 2001 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession (SEC(2001) 1756), 13 November 2001, s.27.

tarafından yeterli görülmediğini ifade etmiştir. Philory, dini azınlıkların mülk edinme ve satma haklarına ilişkin önlemlerin nasıl uygulanacağını önemli olduğunu vurgulamış ve "Dini vakıflara ilişkin yasanın bazı noktaları üzerinde ayrıntılı bilgi isteyeceğiz" demiştir¹².

Bir azınlık kilisesinin ruhanî lideri olarak görev alanı, gerek ulusal gerekse uluslararası yasa ve anlaşmalardaki hükümler gereğince çizilen Bartholomeos, yurt dışı gezilerinde ve katıldığı toplantılarda: "Ecumenical Patriarch and Archbishop of Constantinople and New Rome" sıfatını kullanmakta¹³ ve bu şekilde sorumlu olduğu Türk yasalarını da ihlâl etmektedir. Kullanılan bu unvan, Lozan görüşmelerine ve Lozan'da Türkiye'ye verilen sözlere ters düşmektedir. Patrik'in evrenselliği, Türkiye tarafından kabul edilmediği gibi İstanbul, İngilizce'de de İstanbul olarak kullanılmaktadır. Bartholomeos'nun *Constantinople* ismini kullanmakta ısrarlı olması asıl amacının ne olduğunun anlaşılması bakımından önemlidir. Yeni Roma Patrikliği ise, açıkça Patrik'in Doğu Roma İmparatorluğu özlemini göstermektedir.

Patrik Bartholomeos'nun yaptığı faaliyetler, yurtdışı baskı unsurlarını ve bunları Türkiye'nin hassas noktalarına karşı nasıl kullanacağını çok iyi tespit ettiğini göstermektedir.

Bartholomeos, 3 Ekim 2002'de Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı Romano Prodi ile biraraya gelmiş ve Brüksel'de yaptıkları bir saat süren görüşmede Ruhban Okulu meselesini de gündeme getirmiştir. Bartholomeos bu görüşmenin ardından; "Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'ye müzakere tarihi vermeyecekler, temasarımdan bunu anladım. Türkiye'den daha cesur adımlar atmasını bekliyorlar" demiştir¹⁴.

Patrik ve beraberindeki din adamları heyetini, AB Komisyon binasının dışına kadar çıkararak karşıladığı belirtilen Romano Prodi'nin, Rumların açılması için girişimlerini sürdürdükleri, Heybeliada'daki Ruhban Okulu ile yakından ilgilenerek, Türkiye-AB ilişkilerini Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yetkilisi olmayan bir papazla görüşmesi oldukça düşündürücüdür. Prodi-Bartholomeos görüşmesinin AB Komisyonu programında, İstanbul'dan "*Constantinople*"

¹² Kathimerini, (6 Ağustos 2002).

¹³ Suat İlhan, "Patrikhane'de Neler Oluyor?", (06 Ocak 2003).

¹⁴ <http://www.aydinlik.com> (19 Ocak 2003).

olarak bahsedilip, verilen randevunun da, "Mr. Prodi, Constantinople Patriğini kabul edecek" şeklinde duyurulması da enteresandır. Bartholomeos, bu görüşmeden sonra yaptığı açıklamada şunları söylemiştir: "Görüşme sırasında Türkiye'deki azınlık hakları ve yabancı vakıflara verilen hakların yeterli olmadığını anlattım. Daha fazla şeyler bekliyoruz. Azınlıklara yeteri kadar haklar verilmeli, verilenler yeterli değil. Ben sayın Prodi'ye şahsen Türkiye'nin bir an önce AB'ye girmesi gerektiğini söyledim. Bunu her görüşmemde de dile getiriyorum. Türkiye'nin AB'ye girmesi için dua ediyorum.."

Gördüğü ilgiden güç alıp, gittiği bütün ülkelerde Türkiye'yi dünya kamuoyuna şikâyet ederek, "Türkiye'de hak arayamadıklarını ve ikinci sınıf insan muamelesi gördüklerini" iddia eden Bartholomeos¹⁵, bu şekilde, Lozan'da oluşturulan hukukî statü gereği bir azınlık kilisesinin dini lideri gibi değil, siyasî kimliği olan bir devlet başkanı gibi faaliyet göstermektedir.

Patrik'in bu temaslarla ulaşmak istediği hedefler bellidir. Bununla birlikte Avrupa Birliği – Patrikhane ilişkileri gözden geçirildiğinde; "Patrikhane mi Avrupa Birliği'ni kullanıyor?, Avrupa Birliği mi Patrikhane'yi kullanıyor?, Yoksa ortak menfaatler mi bunu gerektiriyor?" sorularına cevap bulmak sanırım artık hiç de zor değildir.

Fener Rum Patrikhanesi, tüzel bir kişilik kazanırsa, Bartholomeos'nun amaçları doğrultusunda çok büyük hukukî imkânlarla sahip olacaktır. Bu şekilde Patrikhane; "Dava açma, mal edinme, vakıf ve dernek kurma, Ayasofya'nın Patrikhane'ye devri dâhil tüm eski Ortodoks mal ve mülklerinin geri alınması, İstanbul dışındaki eski akropolitliklerini resmen tanıtmaya, yer yüzündeki bütün Ortodoks Patrikleri ile bağımsız kiliselerin ve bunlara bağlı tüm kiliselerin evrensel tahtı, Ekümenik Patriklik olarak yurt içinde ve dışında tanınma, Devlet Başkanı statüsünde protokolün ön sıralarında yer alma" gibi birçok hak elde etmiş olacaktır.

Patrikhane'nin zaman zaman dile getirdiği bu talepler aslında Yunanistan'da uzun süredir tartışılmaktadır. Yunanistan Hükümeti bunu bir devlet politikası haline getirmiş hatta Mübadele ile Yunanistan'a dönmüş olan Rumların malvarlıklarını ve servetlerini dahi isteyecek kadar ileri gitmiştir.

¹⁵ Yunanlı gazetecilere verdiği demeçte Patrik Bartholomeos, "Türk hükümetinin din özgürlüğü konusunda yaptığı açıklamalar, Heybeliada'daki ruhban okulunun 27 yıl boyunca açılmasına izin verilmemesine ters düşüyor" demiştir. Bkz. Adesmeftos Tıpos, (9 Mart 1998).

Yunanistan'da yayınlanan İMERISIA Gazetesi'nin 3 Temmuz 2000 tarihli nüshasında, "Yunanistan'ın Ankara'dan 18 Maddelik Talebi" başlığı ile yayınlanan haberde özetle şöyle denilmektedir¹⁶:

"Dışişleri Bakanlığı'nca geçenlerde Başbakana sunulan ve Cuma günü yapılan Bakanlar Kurulu'nda tartışılan dış politika ile ilgili rapor 100 sayfayı geçiyor. Dışişleri Bakanlığı'nca hazırlanan bu rapor, aslında Yunanistan'ın bugüne dek Türkiye'ye yönelik politikasında 180 derecelik bir dönüş yaptığını göstermektedir. Yunanistan, bugüne kadar "Türkiye'den hiçbir talepte bulunmuyor ve hiçbir konuda geri adım atmıyoruz" diyordu oysa söz konusu rapor, Yunanistan'ın artık Türkiye'den bazı talepleri olduğunu ortaya koymaktadır."

Bu talepler ise raporda kısaca şöyle sıralanmaktadır:

"Yunanistan'ın Türkiye'den Talepleri:

1- *İstanbul'daki Patriğin Seçimi: Patriğin seçimi İstanbul Valiliğince hazırlanan 1092/6-12 sayılı ve 1923 tarihli tezkere ile belirleniyor. Tezkere, Patriğin Türk vatandaşı olmasını şart koşuyor. Bu şekilde, Ortodoks olmasına rağmen Türk vatandaşı olmadığı ya da Türkiye'deki metropolitlerde görev yapmayan papazların Ekümenik Patrik olarak seçilmeleri engellenmiş oluyor.*

2- *Saint Synode: Patriğin seçiminde rol oynayan Saint Synode üyelerinin seçimi konusunda da benzeri sorunlar yaşanıyor.*

3- *Patrikhanenin Ekümenikliği Tanınmıyor: Türk yetkili makamları Patrikhaneyi, Ekümenik Patrikhane olarak tanımıyor. Türk iç hukukuna bağlı bir dernek olarak görülüyor. Patriğin evrensel niteliği tanınmıyor, yalnızca İstanbul'da bulunan Rum Ortodoksların ruhani lideri sayılıyor.*

4- *Servetler:*

a- *İstanbul'daki Rumların Servetleri,*

b- *Yunan Tebaalı İstanbul Rumlarının Servetleri,*

c- *Gökçeada ve Bozcaada'daki Rumların Servetleri,*

d- *Gökçeada ve Bozcaada'daki Rum Vakıflarının Servetleri,*

¹⁶ **Imerisia** (03 Temmuz 2000).

e- Gökçeada ve Bozcaada'daki Rum Derneklerinin Servetleri,

Türk Devleti, çeşitli gizli kararnamelerle, söz konusu servet hakları konusunda kısıtlamalar getirmiştir. Bugün söz konusu kararnamelerle çoğu servetlerin statüsü belirsiz olduğu gibi, Türk Devleti'ne geçme tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadırlar.

5- Heybeliada Ruhban Okulunun Açılışı: Türk Devleti'nin aldığı bir kararla, Heybeliada'daki Ruhban Okulu 1971 yılından beri kapanmıştır ve açılmasına hala izin verilmiyor.

6- Patrikhanenin Türkiye'deki Bütün Servetinin Güvence Altına Alınması: Patrikhanenin bütün Türkiye'de büyük bir serveti bulunuyor. Ancak 1923 yılından bu yana değişik bölgelerdeki taşınmaz mal serveti çığnenmiştir.

7- Türk yasalarına göre, çeşitli nedenlerden ötürü Türk uyruğunu kaybeden Rumlar, bugün servetlerinden ne hak talep edebiliyorlar ne de servetleri varislerine devredilebiliyor.

8- On İki Adalarda Yaşayan Yunanlıların Servetleri: On İki Adalarda yaşayan Yunanlılar 1947 yılına kadar Yunan sınırları dışında idiler. Bu sebeple, 1923'te imzalanan Lozan Anlaşmasında, bu kişilerin Anadolu'daki servetleri konusunda herhangi bir ifade yer almamaktadır. On İki Adalardaki Yunanlıların servet hakları ihlal edilmiştir."

Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Panos Beglitis, 14 Şubat 2002'de Yunan gazetelerine verdiği beyanatta¹⁷; İstanbul'daki Rum nüfusun, büyük ölçüde mülkiyet haklarına yönelik ayrımcı politikalar yüzünden 50 yıllık süreçte 100 binden 2 bine kadar indiğinden bahsederek, "Veriler karşılaştırılırsa sonuç Yunanistan'ın lehine çıkar" demiştir.

Yunan Ethnos Gazetesi 10 Ağustos 2002 tarihli sayısında¹⁸ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde, uzun zamandan beri mülklerine el konulan İstanbul'daki Rum azınlığa ait hayırsever vakıflarının başvurularının askıda durduğunu yazmış ve "Patrikhane'nin de sorunları var, çünkü tüzel kişi olarak tanınmaması nedeniyle, mülk sahibi olma hakkına sahip değil." şeklinde bir ifade kullanmıştır.

¹⁷ Athens News, (14 Şubat 2002). Yunan diplomatlar da Patrikhanenin haklarına saygının, Türkiye için ikili bir mesele olmaktan ziyade uluslararası bir yükümlülük olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Kathimerini, (15 Şubat 2002).

¹⁸ Ethnos, (10 Ağustos 2002).

Yunan Elefteros Tipos Gazetesi de 12 Ağustos 2002 tarihli nüshasında, yine Rum azınlık ve dini cemaatlerin malvarlıkları konusunu gündeme taşımıştır¹⁹:

"Türkiye'nin Avrupa ilkelerine uyum sağlaması, azınlığa ait vakıfların gayri menkullere sahip olma ve mülklerini kendi kendilerine idare etme hakkını tanınmasını da içeriyor. İstanbul'daki Rum azınlık daha önce güçsüz hale getirilmeydi ve de mülklerine el konulmasaydı haber oldukça önemli sayılacaktı. Ankara şimdi, Batı Trakya'da vakıflar konusunu ön plana çıkarıyor. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi mülk edinme hakkının korunmasını öngörüyor. Ancak, Lozan Anlaşması'nın imzalanmasından sonra, yok edilmesi yönünde sistematik çabaların sarfedildiği İstanbul'daki Rum azınlık açısından bu hak da, en açık şekilde ihlal edildi. Türk makamlarınca yasa dışı işlemlerle el konulan, vakıflara, cemaate ve soydaşlara ait olan Rum mülklerinin değeri çok büyüktür. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde bu konuya ilişkin davalar askıda tutuluyor, yeni yasal düzenlemelerin yapılmasından sonra ise mahkeme yoluyla yeni taleplerin ön plana çıkarılması bekleniyor. Ankara tarafından yapılan kovuşturmalardan bıraktığı küllerin içinden İstanbul Hellenizminin yeniden çiçek açması ümitlerinin olmamasına rağmen, İstanbul'da yaşayan pek az soydaşın, ellerinden alınan cemaate ait vakıflar konusunda tatmin edilmesi, herşeyden önce, ahlaki açıdan durumun düzene girmesi için önemlidir. Ancak Türk tarafı, bu hakkın tanınmasından söz ederken bu hakkı vereceğini de ima etmiyor; iyi niyetleri karşılığında AB tarafından ödüllendirilmesini bekliyor."

Bartholomeos, Yunanistan'ın Ethnos gazetesine verdiği demeçte²⁰, *"Türkiye'nin AB üyeliği, Anadolu'da önceden varolmuş Hıristiyan toplumların yaşadığı bölgelerde yeniden Hıristiyanların yaşamasına izin vermelidir"* demişti. Bartholomeos, Ruhban Okulu'nun açılması ve Ekümeniklik'in ardından asıl amaçlarından birini daha göstermişti ve yapmak istediğini açıkça ifade etmişti:

"Eğer Türkiye'nin AB üyeliği bunu müsait kılırsa Hıristiyanlar, yaşadıkları bölgelere tekrar yerleşirlerse, o zaman Patrikhane de o bölgelerde bulunan kiliselerin yeniden ayine açılmalarını düşünebilir."

¹⁹ Elefteros Tipos, (12 Ağustos 2002). ABD'nde de bu konuda çeşitli yayınlar yapılmıştır. Bkz. Boston Globe, (08 Şubat 2003).

²⁰ Ethnos, (7 Mayıs 2000).

Bartholomeos'nun, Patrikhane ile ilgili her gelişmeyi Türkiye'nin AB aday üyeliğiyle ilişkilendirmesi dikkat çekicidir.

Bartholomeos, söz konusu demecinde, "Türkiye AB üyeliği rotasında, topraklarındaki Hıristiyan mabetlerine saygılı olduğunu gösteriyor. Biz ise ara sıra bu kiliselerde ayin yapacağız. Bu kiliseler, bölgede Hıristiyan yaşamadığı için sürekli açık olamaz" ifadesini de kullanmıştır. Bu kiliselerin sürekli açık olması için AB'nin, mübadelede giden Rumları yeniden Anadolu'ya yerleştirmesi gerekiyor!

Patrikhane, Birleşmiş Milletler, Avrupa Parlamentosu ve Dünya Kiliseler Birliği gibi çok sayıda kurum ve kuruluşla ilişkiye girerek, Vatikan benzeri bir devlet örgütlenmenin temelini atmaya çalışmaktadır. Bu tür çalışma ve faaliyetlerin altında yatan amaçlardan birisi de Fener Rum Patrikhanesi'nin "Ortodoks Dünyanın Lideri" imajını vermektir.

Yunan To Vima Gazetesi'ndeki 20 Eylül 1995 tarihli "Patrikhane ve Türkiye'nin Gerçek Siyasi Çıkarları" başlıklı yazıda²¹; "BM, Avrupa Parlamentosu, Dünya Kiliseler Birliği Konseyi, dünyadaki bütün Ortodoks kiliseler, ABD Başkanı, Papa (Vatikan), Patrikhaneyi Ortodoksların merkezi olarak kabul ediyorlar..." denilmekte, Türkiye'nin de bu gerçeği kabul etmesi istenmektedir.

Patrikhane, Ortodoks azınlığın dinî ihtiyaçlarını karşılayan tamamıyla Türkiye Cumhuriyeti yasalarına tâbi dinî bir müessesedir. Tüzel bir kişiliği yoktur. Bu nedenle, Türk Medeni Kanunu'nun, ancak gerçek ve tüzel kişilere tanıdığı okul, vakıf, dernek gibi kuruluşları kurmak, yönetmek ve denetlemek gibi bir hakkı da bulunmamaktadır.

Patrikhane ve St. Synode Meclisi'nin tüzel kişiliğinin bulunmamasından dolayı, 625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun²² 1. maddesine göre özel öğretim kurumu da açamazlar. Din görevlilerinin özel okullarda değil, devlet okullarında yetiştirilmesi; Anayasa, Anayasa Mahkemesi Kararı, Yüksek Öğretim Kurumları Kanunu ve Milli Eğitim Temel Kanunu ile düzenlenmiştir²³.

Ruhban Okulu'nun idarî ve hukukî olarak tekrar açılabilmesi için okulun bir İlahiyat Fakültesi'ne veya kişi kararının rol oynadığı bir vakıf

²¹ To Vima, (20 Eylül 1995).

²² DÜSTUR, Beşinci Tertip, IV, Üçüncü Kitap, (16 Nisan 1965-8 Ekim 1965), s.2847-2855.

²³ Nokta, S:37, (4-10 Eylül 1994), s.27.

üniversitesine değil, İlahiyat Fakültesi olan bir devlet üniversitesine bağlanması gerekmektedir. Aksi durumda, yani Patrikhane'ye bağlı özerk bir Ruhban Okulu'nun açılması durumunda, vatandaşlar arasındaki eşitlik bozulacaktır.

Patrikhane, Ruhban Okulu ile ilgili istekleri konusunda Türk makamları tarafından, bu isteğin yasalara aykırı olduğu gerekçesiyle birçok kez uyarılmasına rağmen, Hıristiyan dünyanın çok duyarlı olduğu bu konuyu sürekli gündemde tutarak Türkiye'ye yönelik bir dış baskının oluşmasına yol açmıştır.

Sonuç olarak; Avrupa Birliği'nin küresel liderliği sağlama yolunda gelecek 10 yıl içerisinde bugünkünden çok farklı bir Türkiye coğrafyasına ihtiyacı vardır. AB, bu nedenle hayal ettiği Türkiye coğrafyasını oluşturma yolunda bütün projelerini hayata geçirmeye başlamıştır. Fener Rum Patrikhanesi bu projelerin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Patrikhane'nin Ekümenik statüye kavuşmasından Anadolu'daki malvarlıkları ve servetleri konusuna kadar birçok alandaki isteklerinin gerçekleşmesi için Türkiye'ye karşı elinden gelen bütün baskı yöntemlerini kullanmaktadır. Dileğimiz bu oyunların geç kalınmadan bozulması ve gerekli önlemlerin alınmasıdır.

KAYNAKLAR

Commission of the European Communities, Turkey 2000 / 2000 Regular Report from the Commission on Turkey's Progress Towards Accession, 8 November 2000.

Commission of the European Communities, Turkey 2001 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession (SEC(2001) 1756), 13 November 2001.

European Parliament, Resolution on Violations of Religious Freedom in Turkey (BA-1132, 1134, 1156, 1163 and 1179/96), (24 Ekim 1996).

KOÇ, Yıldırım; "Türkiye ABD'nin ve AB'nin Tehdidi Altındadır", Türksolu, Sayı:35, (21 Temmuz 2003).

YARMAN, Tolga - AKALIN, Cüneyt; "Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Türkiye'ye Etkileri", STRADIGMA, (Şubat 2003).

Nokta, S:37, (4-10 Eylül 1994).

To Vima, (20 Eylül 1995).

Adesmeftos Tipos, (9 Mart 1998).

Imerisia (03 Temmuz 2000).

INAF Newsletter (Şubat 2001).

DÜSTUR, Beşinci Tertip, IV, Üçüncü Kitap, (16 Nisan 1965-8 Ekim 1965).

Athens News, (14 Şubat 2002).

Deutsche Welle Radyosu, (15 Mart 2002).

Kathimerini, (15 Şubat 2002), (6 Ağustos 2002).

Ethnos, (7 Mayıs 2000), (10 Ağustos 2002).

Elefteros Tipos, (12 Ağustos 2002).

İLHAN, Suat; "Patrikhane'de Neler Oluyor?", (06 Ocak 2003).

<http://www.aydinlik.com> (19 Ocak 2003).

KÜRESEL LİDERLİK YOLUNDA AVRUPA BİRLİĞİ VE ONUN STRATEJİK ORTAĞI
FENER RUM PATRİKHANESİ

Boston Globe, (08 Şubat 2003).

Elefterotipia, (08 Aralık 2003).

MIDDEL, Andreas; "40 Yıllık İkiyüzlülük", **Die Welt**, (02 Aralık 2002).